

7. Власова, Н. О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлі [Текст] : монографія / Н. О. Власова, Т. С. Пічугіна, П. В. Смірнова ; ХДУХТ – Х., 2010. – 222 с.

8. Кизим, Н. А. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятий [Текст] : монография / Н. А. Кизим, И. С. Благуи, Ю. С. Копчак. – Х. : ИНЖЭК, 2004. – 144 с.

9. Тевелева, О. В. Метод рейтинговой оценки для выбора направления поиска производственных резервов [Текст] / О. В. Тевелева // Кузнечно-штамповочное производство. 2006. №9. – С. 36–40.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© В.В. Фошан, 2011.

УДК 658.784:658.87

К.С. Олініченко

ТОВАРНІ ЗАПАСИ В РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто сутність товарних запасів і визначено їх місце в господарській діяльності торговельних підприємств. Виявлено основні чинники, що визначають розмір товарних запасів та ефективність їх використання.

Рассмотрена сущность товарных запасов и определено их место в хозяйственной деятельности торговых предприятий. Выявлены основные факторы, определяющие размер товарных запасов и эффективность их использования.

The essence of commodities supplies is considered and their place in of trade enterprises's economic activity is certain. The basic factors, which have influence on the process of capital forming in the trade enterprises, are exposed.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розвиток торговельної галузі як системи неможливий без участі роздрібною торгівлі, яка виступає в ролі активного учасника споживчого ринку й сполучною ланкою між виробником і споживачем. У сучасних умовах господарювання роздрібною торгівля характеризується все більшим ускладненням структури, обумовленим розширенням масштабів діяльності, ростом обсягу циркулюючих по її каналах мас товарів, збільшенням числа структурних елементів і різноманіттям їх зв'язків між собою й постачальниками. Усі ці обставини вимагають нових підходів до управління торговельним підприємством і галуззю в цілому. У складних умовах функціонування роздрібною торгівлі одним

із найважливіших напрямів підвищення її ефективності стає завдання вдосконалення управління товарними запасами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання управління товарними запасами в торгівлі присвячено праці багатьох відомих закордонних і вітчизняних учених: І.О. Бланка, Н.О. Власової, О.А. Круглової, Л.О. Лігоненко, В.С. Марцина, В. Снегірьової, Н.М. Ушакової. Проведене дослідження виявило недостатню розробленість теорії й методології управління запасами товарів.

У сучасних умовах, коли зв'язки та інтереси торгівлі перетинаються майже з усіма галузями економіки країни, розробка гнучкого механізму управління процесом формування й використання запасів у торгівлі, їх регулювання, що забезпечує прискорення оборотності оборотних коштів, стає невід'ємною частиною проблеми підвищення ефективності економіки держави в цілому.

Актуальність викладених вище аспектів управління товарними запасами в торгівлі та недоліки їх теоретичного й практичного розгляду обумовили вибір теми та мету дослідження.

Метою роботи є визначення ролі й місця товарних запасів у ресурсному потенціалі роздрібних торговельних підприємств у сучасних умовах господарювання. Цільова спрямованість дослідження обумовила постановку і вирішення наступних завдань: розглянути сутність товарних запасів підприємств роздрібної торгівлі; узагальнити чинники, що обумовлюють необхідність їх створення; проаналізувати стан і ефективність використання товарних запасів в підприємствах роздрібної торгівлі на сучасному етапі розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складовою частиною оборотних активів будь-якого підприємства, що обслуговують його господарський процес і повністю споживаються протягом одного виробничого циклу, є запаси товарно-матеріальних цінностей (матеріальні оборотні активи). До них відносяться:

- виробничі запаси (сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, купованих напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних та інших матеріалів);
- незавершене виробництво;
- готова продукція (на підприємствах торгівлі – запаси товарів);
- запаси малоцінних і швидкозношувальних предметів (засоби праці зі строком експлуатації до одного року й вартістю до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

Структура активів підприємств торгівлі визначається специфікою торговельної діяльності. Так, для них, на відміну від

підприємств інших галузей економіки, характерна більша питома вага в сукупних активах оборотних активів, що безпосередньо пов'язано з виконанням ними своєї основної функції – реалізації товарів і наданні послуг населенню. На окремих підприємствах цієї галузі частка оборотних активів сягає 80...90% від загальної суми активів [1].

Використання оборотних активів торговельного підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу (рис. 1). Вихідною умовою для початку здійснення підприємством господарської діяльності є наявність певного обсягу грошових ресурсів, які необхідно спрямувати на придбання відповідних активів. Ці грошові кошти, за умови повної сплати за товарно-матеріальні цінності, трансформуються в товарні запаси, які поступають у розпорядження підприємства торгівлі, що є основою для торговельної діяльності та досягнення запланованого обсягу реалізації.

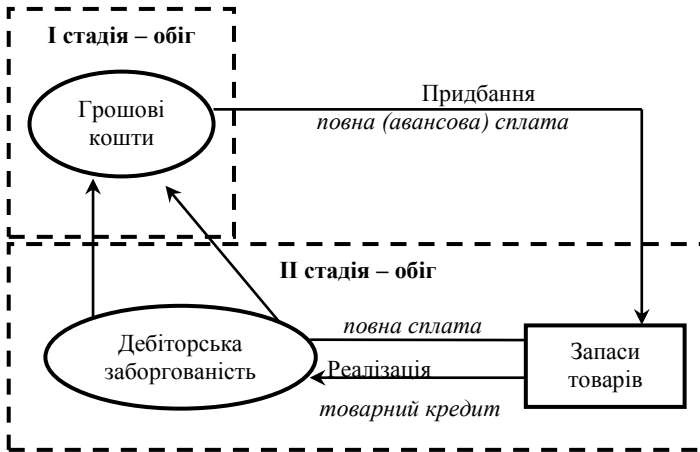

Рисунок 1 – Місце товарних запасів в обігу оборотних активів торговельного підприємства

У випадку авансової сплати за матеріальні активи виникає дебіторська заборгованість постачальників, яка повинна бути погашена через певний час шляхом постачання відповідних товарно-матеріальних цінностей. При реалізації підприємством товарів гроші, авансовані в товарні запаси, за умови повної сплати покупцями знову набувають грошової форми, таким чином завершуючи цикл руху оборотних активів. Як правило, унаслідок такого кругообігу

відбувається зростання суми грошових коштів, тобто підприємство отримує прибуток.

У випадку, коли реалізація товарів здійснюється на умовах відстрочки платежу (підприємство надає покупцеві комерційний або споживчий кредит), відбувається трансформування товарів у дебіторську заборгованість покупців. Завершення циклу кругообігу оборотних активів також відбувається погашенням цієї заборгованості в грошовій формі.

Таким чином, швидка зміна оборотними активами своєї речової форми призводить до виникнення прибутку, який збільшує власний капітал підприємства.

Основну частину оборотних активів торгівлі займають саме товарні запаси, які, беручи участь у кругообігу, опосередковують сферу обігу. Для ефективного управління товарними запасами важливим є розуміння їх ролі в торгівлі.

Існування товарних запасів як категорії товарного обігу обумовлено необхідністю забезпечення безперерйного процесу обігу товарів, тобто безперервності процесу реалізації товарів і обслуговування покупців.

Сутність товарних запасів визначається через положення (рис. 2).

Рисунок 2 – Зміст товарних запасів торговельного підприємства

Необхідність формування товарних запасів на підприємстві роздрібної торгівлі обумовлена цілою низкою чинників, серед яких можна виділити наступні [2; 3]:

- невідповідністю ритму споживання (реалізації) й виробництва товарів;
- сезонністю виробництва й споживання окремих видів товарів;
- неодномірністю територіального розміщення виробництва та районів споживання товарів;
- невідповідністю між виробничим і торговим асортиментом,

що потребує підсортування, упакування й доробки, тобто потребою перетворення виробничого асортименту в торговий;

- необхідністю утворення страхових резервів для згладжування можливих непередбачуваних коливань у попиту та пропозиції товарів, обумовлених різними чинниками;

- умовами транспортування товарів, відстанню між постачальником і торговельним підприємством;

- ланцюговістю товароруху тощо.

Товарні запаси утворюються на всіх стадіях товароруху: на складах виробничих підприємств, у дорозі, на складах оптових і роздрібних торговельних підприємств. Товарні запаси, які утворюються на складах роздрібних торговельних підприємств, поступово залучаються в товарообіг, і після реалізації перестають бути запасами. Оскільки товарні запаси регулярно оновлюються, вони є постійно існуючою величиною, розмір якої залежить від конкретних розумів господарювання підприємства роздрібно́ї торгівлі.

Розмір товарних запасів є одним із найбільш істотних чинників, що визначають ефективність операційних витрат, а також рівень організації фінансового управління для багатьох торговельних підприємств.

Справа в тому, що створення запасів супроводжується значними видатками грошових і матеріальних коштів. Основними видами витрат, пов'язаних зі створенням і втриманням запасів, є:

- заморожені в запасах фінансові кошти;

- видатки на утримання спеціально обладнаних приміщень;

- оплата праці спеціального персоналу;

- витрати, що враховують постійний ризик псування, розкрадань, а також моральне й фізичне старіння;

- витрати, пов'язані з коливаннями кон'юнктури ринку [5].

Проте відсутність запасів також є несприятливим чинником, оскільки спричиняє значні видатки. До основних видів витрат, пов'язаних із відсутністю запасів, відносять:

- втрати від простою реалізації;

- втрати у зв'язку з відсутністю товару на складі в момент пред'явлення попиту на товар;

- втрати від закупівель товарів дрібними партіями за більш високими цінами;

- втрата або звуження ринку збуту товарів.

Таким чином, завдання ефективного управління товарними запасами є надзвичайно складними, тому що будь-яке рішення у даній сфері пов'язане з певними витратами. Як правило, це завдання полягає

в забезпеченні бажаного рівня задоволення потреб споживача при мінімальному обсязі запасів, з якими пов'язані найменші загальні витрати.

Проте на практиці підприємства «віддають перевагу» наявності надлишкових запасів, що дозволяє уникнути проведення маркетингових досліджень для оцінки споживчого попиту на товари, прогнозування продажів продукції підприємства, планування й бюджетування діяльності, постійно функціонуючої системи маркетингу, розрахунків економічної ефективності всієї діяльності торговельного підприємства, окремих його операцій або по видах реалізованих товарів.

З іншого боку, запаси виконують функцію захисту від невизначеності поряд із необхідністю територіального розширення діяльності підприємства (запаси на територіальних складах), урівноважуванням попиту та пропозиції. Тому скорочення обсягів товарних запасів можливо тільки до рівня, що забезпечує реалізацію цих функцій. Але запаси понад цей мінімальний рівень вважаються надлишковими.

Також необхідно пам'ятати, що запаси принципово мають тенденцію до росту, який, у свою чергу, може бути виправданий тільки адекватним ростом обсягів продажів так, щоб оборотність запасів не знижувалася. В ідеальному варіанті обсяг товарів на складі повинен дорівнювати нулю. Практично це означає, що середній період оборотності товарних запасів має становити 1–2 дня. Така система керування запасами має назву «саме в строк» (від англ. «Just-in-time»). Впровадження такої системи, за умови, що рівень обслуговування клієнтів залишається незмінним, дозволяє заощадити максимально можливу кількість грошей.

Величина товарних запасів та ефективність їх використання залежать від багатьох чинників. Одні із них прискорюють товарооборотність і тим самим об'єктивно зменшують необхідну величину запасів, інші, навпаки, сповільнюють швидкість товарного обігу й відповідно збільшують розмір запасів. Розуміння цього дозволяє виявити резерви прискорення оборотності товарних запасів торговельного підприємства; поліпшити постачання населення товарами споживання; знизити витрати на утворення і втримування товарних запасів.

Серед основних чинників, що впливають на оборотність і величину товарних запасів, виділимо наступні [3; 5].

1. Співвідношення між попитом та пропозицією товарів. Різке прискорення оборотності спостерігається у випадках перевищення

попиту населення над пропозицією товарів. У міру насичення ринку й збільшення пропозиції швидкість обігу товарів дещо уповільнюється.

2. Обсяг роздрібного товарообороту. Так, торговельні підприємства із більшим обсягом товарообороту мають, за інших рівних умов, великий розмір товарних запасів і прискорену товарооборотність.

3. Складність асортименту товарів. Величина товарних запасів також визначається широтою й оновлюваністю асортименту товарів. Чим більше асортимент підприємства торгівлі, тим більша величина його товарних запасів. Час обігу товарів складного асортименту, як правило, перевищує час обігу товарів простого асортименту.

4. Споживчі й фізико-хімічні властивості товарів. Ці властивості можуть обмежувати або подовжувати час обороту. Більші товарні запаси створюють по товарах стійких у зберіганні, складного асортименту, тривалого користування, а також запаси продовольчих товари, що не швидко псуються.

5. Організація й частота завезення товарів. Чим частіше завозяться товари в підприємство торгівлі, тим з меншими товарними запасами можна виконати план товарообороту. У свою чергу частота завезення залежить від місцезнаходження торговельного підприємства, умов транспортування, розміщення виробничих підприємств. Висока частота завезення характерна для товарів, які швидко псуються.

6. Стан матеріально-технічної бази і основних фондів торговельного підприємства. Наявність у торговельному підприємстві розвиненої мережі, оснащеної сучасним устаткуванням для зберігання товарів, дозволяє створювати їх різноманітний асортимент, забезпечуючи збереженість і якість.

Дослідження оборотності дозволяє зробити об'єктивні висновки щодо ефективності управління оборотними активами, що впливає на можливості формування торговельними підприємствами власних фінансових ресурсів. Як показують статистичні дані [6], ефективність використання товарних запасів по роздрібній мережі підприємств в Україні знижується, про що говорить відповідна динаміка товарних запасів у днях (рис. 3).

Так, середній період обороту товарних запасів збільшився з 32 днів у 2005 році до 42 днів у 2009 році. Оборотність запасів продовольчих товарів становила у 2005 році 22 дні, а у 2009 – вже 26 днів, тобто уповільнення у відносному вираженні склало 18,1%. Найбільшими темпами уповільнилася оборотність запасів по непродовольчим товарам – на 36,8%, що склало у 2009 році 52 дні.

Саме зміни в оборотності запасів непродовольчих товарів вплинули на загальну динаміку товарних запасів.

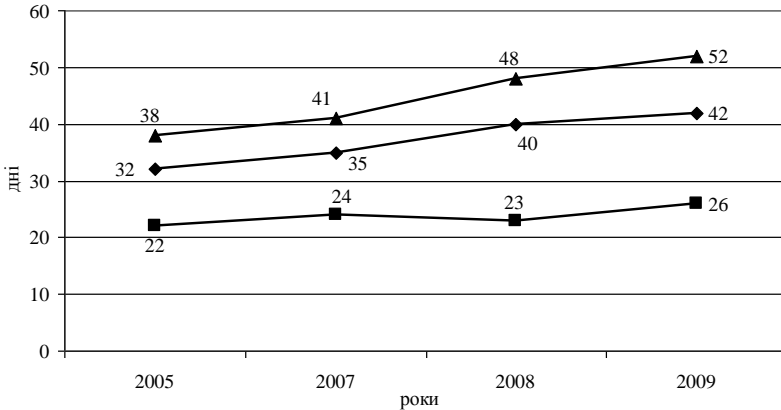

Рисунок 3 – Динаміка оборотності товарних запасів роздрібною мережею підприємств, днів: ■ – період обороту запасів товарів; ▲ – період обороту запасів продовольчих товарів; ◆ – період обороту запасів непродовольчих товарів

В абсолютному розмірі товарні запаси збільшилися з 9560 млн. грн. у 2005 році до 26867 млн грн у 2009 році, або на 181 %. Обсяг роздрібного товарообороту за цей же період збільшився на 144,8 % (склав у 2009 році 230955 млн грн). Зростання обсягів продажу меншими темпами порівняно зі зростанням товарних запасів торговельної мережі говорить про погіршення фінансового стану стан підприємств та збільшення операційних витрат, пов'язаних із обслуговуванням запасів.

Висновки. Вище наведене дозволяє зробити наступний висновок: основна мета управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі полягає в прискоренні їх оборотності в процесі задоволення запитів споживачів. Сучасний стан управління товарними запасами в підприємствах роздрібною торгівлі України є незадовільним, що потребує розробки комплексного гнучкого механізму управління процесом їх формування і використання.

Список літератури

1. Власова, Н. О. Формування оптимальної структури капіталу в підприємствах роздрібною торгівлі [Текст] / Н. О. Власова, Л. І. Безгінова. – Харків : ХДУХТ, 2006. – 160 с.
2. Снегирева, В. Розничный магазин. Управление ассортиментом по товарным категориям [Текст] / В. Снегирева. – СПб. : Питер, 2007. – 416 с.
3. Мазаракі, А. А. Економіка торговельного підприємства [Текст] : підручник для вузів / А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
4. Марцин, В. С. Економіка торгівлі [Текст] / В. С. Марцин. – К. : Знання, 2006. – 402 с.
5. Пестрецова, О. Что дает компании управление товарными запасами [Электронный ресурс] / О. Пестрецова. – Режим доступа : < http://www.training.com.ua/publication/chto_daet_kompanii_upravlenietovarnimi_zapasami >.
6. Роздрібно торгівля України у 2009 році [Текст] : статистичний збірник / Під заг. кер. В. О. Піщейка. – К. : Державний комітет статистики України, 2010. – 173 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.
© К.С. Олініченко, 2011.

УДК 658.152:658.87

І.О. Жувагіна, асп.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано методологічні засади оцінки інвестиційного потенціалу торговельного підприємства. Визначено принципи, підходи і методи оцінки інвестиційного потенціалу.

Обоснованы методологические основы оценки инвестиционного потенциала торгового предприятия. Определены принципы, подходы и методы оценки инвестиционного потенциала.

The methodological principles of trade enterprise' investment potential estimation are certain. The principles, approaches and methods of investment potential estimation are certain.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес функціонування підприємства та управління ним тісно пов'язаний із формуванням і використанням його інвестиційного потенціалу. Наявність багаторівневих пропорцій та зв'язків між складовими виробничих, соціальних, комерційних та інших підсистем підприємств зумовлює необхідність дослідження процесу формування